

ANTROPOLOGICZNA PEDAGOGIKA OGÓLNA

Redakcja

Marian NOWAK ♦ Piotr MAGIER ♦ Iwona SZEWCZAK

LUBLIN 2010

Recenzenci
prof. dr hab. Andrzej BOGAJ (IBE, Warszawa)
ks. prof. dr hab. Stanisław KOWALCZYK (KUL, Lublin)

Redakcja i korekta
Halina Kosienkowska

Redakcja techniczna
Zofia Jedynak

Projekt okładki
Krystyna Dziadczyk

© Wydawnictwo KUL, Lublin 2010
© Wydawnictwo GAUDIUM, Lublin 2010

ISBN 978-83-7548-038-2

Skład, druk, oprawa
Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM
20-075 Lublin, ul. Ogrodowa 12
tel. (+48) 81 442 19 19; fax (+48) 81 442 19 16
e-mail: wydawnictwo@gaudium.pl; www.gaudium.pl

| Wprowadzenie

Wychowanie, podobnie jak całe życie człowieka, jest związane bardzo ściśle z wartościami. Tak samo jak człowiek, jak zresztą zauważał to K. Jaspers, potrzebuje „pozytywnie wypełnionego świata”, tak i wychowanie wymaga takiego wypełnienia „czymś” – nic zatem dziwnego, że jest ono tak bardzo uwikłane w wartości¹. Słusznie więc zauważa A. Siemianowski, że człowiek „nie może być w sposób autentyczny sobą bez właściwego odniesienia do świata wartości”².

Ścisły związek człowieka ze światem wartości znajduje odzwierciedlenie w wielu dziedzinach życia i w wielu dyscyplinach wiedzy, w tym zwłaszcza w filozofii³. Niepodobna też nie dostrzegać nieodzowności tego związku na gruncie pedagogiki, gdzie oprócz argumentacji opartej na łączności między wartościami a człowiekiem, mamy specyfikę pedagogiki zainteresowanej nie tylko funkcją deskryptywną, ale też prospektywną funkcją wiedzy; nie tylko faktem, który jest dany, lecz również faktem zadany. Ten ostatni wymiar badają w pedagogice – aksjologia i teleologia.

Współcześnie problematyka aksjologiczna stała się jednakże jedną z najtrudniejszych i szczególnie dyskutowanych w pedagogice. Stan ten łączy się z ogólnym kryzysem, jaki dotknął procesu transmisji norm i wartości, i to nie tylko pod względem sposobów przekazu, ale również treści do przekazania⁴. Kryzys tradycyjnych instytucji wychowania jest często związany z kryzysem samej aksjologii we współczesnej pluralistycznej społeczności. Łączy się z tym niepewność i zagubienie

¹ W. Szewczyk ks., *Kim jest człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Wydawnictwo BIBLOS, Tarnów 2009, s. 107.

² A. Siemianowski, *Człowiek a świat wartości*, Gniezno 1993, s. 93.

³ Zob. S. Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 6.

⁴ Jednej z przyczyn tego kryzysu można upatrywać także w zwykłej instrumentalizacji i manipulacji, jakiej się dopuszczano w związku z pojęciem *laickości*, które wyraźnie zaczyna się zastępować pojęciem *neutralności* – oba pojęcia wykorzystywano na rzecz ateistycznej orientacji w pedagogice i w ogóle w filozofii życia. (Zob. L. Legrand, *Enseigner la morale aujourd'hui?*, Presses Universitaires de France, Paris 1991, s. 70–76; J. J. Natanson, *Avenir de l'éducation*, EPI-sa Editeurs, Paris 1971, s. 61–71 (zwłaszcza w rozdziale *La laïcité en question*).

wielu wychowawców i pedagogów, którzy poszukują oparcia dla swojej działalności w jakiejś koncepcji wartości⁵.

Obok przejawów kontestacji i odrzucania problematyki aksjologicznej⁶ oraz jej redukcji do pewnych tylko aspektów, pojawiają się jednak dążenia do wnikliwych analiz aktualnej sytuacji i próby krytycznego przemyślenia współcześnie proponowanych rozwiązań. Problematyka aksjologiczna w tych właśnie pozycjach jest coraz wyraźniej przywoływana, stając się ważnym elementem zarówno refleksji teoretycznej, jak i działań praktycznych wielu wychowawców i pedagogów w Polsce, w Europie i na świecie⁷.

Cele wychowania i wartości są potrzebne człowiekowi, aby otwierały go na możliwości coraz pełniejszego urzeczywistniania siebie, swojego człowieczeństwa. Spełniają te wymagania, jeśli są otwarte na człowieka i zakotwiczone w podstawach antropologicznych. Charakteryzuje je zatem pedagogiczne spojrzenie na osobę i staranie o sformułowanie związanych z nią obiektywnych norm.

Cele wychowania można w tym kontekście widzieć jako upragnione dyspozycje psychiczne, które umożliwiają zrealizowanie w pełnym stopniu faktu *bycia człowiekiem*. Koniecznością staje się zatem to, aby człowiek w pełni rozwinął swoje siły i zrealizował swoje możliwości. Zdajemy sobie jednakże sprawę z tego, że oprócz sfery racjonalnej (intelektualnej), człowiek poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące wiary, sfery uczuciowej, życia społecznego i kulturalnego⁸. Biorąc pod uwagę tak różne aspekty życia, coraz wyraźniej odkrywamy, że jedynie wychodząc poza krąg własnych potrzeb i kierując się w stronę świata obiektywnego, zrealizujemy w pełni odpowiednią jakość swojej egzystencji⁹.

Porządkując cele wychowania według powyżej zarysowanej ważności (hierarchii), możemy stwierdzić, że są one w pierwszym rzędzie zależne od osoby wychowanka, a następnie dopiero od ducha epoki, tendencji społecznych i politycznych. Ujmują nasze racjonalne przemyślenia, ale także idealne pojęcia na temat przyszłości i modele kształtowania życia ludzkiego.

Rodzi to oczywiście ważne pytanie o ogólny i wspólny dla wszystkich cel wychowania, które w gruncie rzeczy nie jest rozstrzygalne w ramach jakiejś jednej grupy nauk (czy to nauk o wychowaniu, czy humanistycznych, przyrodniczych, filozoficznych, teologicznych itd.), gdyż kwestionowałaby ten stan rzeczy już sama podstawowa struktura procesu wychowawczego, gdzie z jednej

⁵ Zob. J. J. Natanson, dz.cyt., s. 9–87, 139–162.

⁶ Zob. W.P. Zaczyński, *W sprawie antynomii celów i wartości*, „Kultura i Edukacja” 1992, s. 15–21.

⁷ Na przykład publikacje W. Brezinki, *Erziehungsziele in der Gegenwart. Problematik und Aufgaben für Familien und Schulen*, Donauwörth Verlag Ludwig Auer 1985, *Erziehung in einer wertunsicheren Gesellschaft*, Ernst Reinhardt Verlag München–Basel 1993 (3. Aufl.); *Glaube, Moral und Erziehung*, Ernst Reinhardt Verlag, München–Basel 1992.

⁸ Zob. L. Kerstiens, *Erziehungsziele neu befragt*, Bad Heilbrunn/Obb. 1978, s. 148–153.

⁹ Zob. V. Frankl, *Der Mensch auf der Suche nach Sinn*, [w:] tenże, *Psychotherapie für Laien*, Herder, Freiburg 1972, s. 75.

strony, mamy wychowanka, a z drugiej – świat, do jakiego chcemy go wprowadzić¹⁰.

Ponieważ przepisy, normy, wartości, przykazania itp. wyrastają z wymagań indywidualnych i społecznych, mają one doniosłe znaczenie przy podejmowaniu codziennych decyzji. Są przyjmowane i realizowane przez człowieka, czyniąc go bardziej zdolnym do wypełniania coraz ważniejszych zadań. Dostosowując się (w ogólnie pojętej *adaptacji*) do wymagań codziennych sytuacji, człowiek powinien uczyć się sprawnego podejmowania decyzji (aktywnego udziału w życiu) oraz twórczego wkraczania w *sytuacje otwarte*. Na tego rodzaju działanie przygotowują i ukierunkowują człowieka wartości, normy i cele wychowania, które kierując wychowanka w stronę przyszłości, pozwalają mu swobodnie działać w teraźniejszości¹¹.

W jaki jednak sposób ludzie w ogóle doszli do tych norm, wartości i celów wychowania?

Różne są odpowiedzi na tak sformułowane pytanie. Od najdawniejszych czasów zaznaczały się zwłaszcza dwa stanowiska:

1. *Stanowisko normatywne* – starożytni przyjmowali, że wartości zostały nadane wolą bogów.
2. *Stanowisko antropologiczne i społeczne* – utrzymywano z kolei, że to sami ludzie są w tym zakresie aktywni i poszukują wartości.

Waga problemu oraz złożoność współczesnej sytuacji zainspirowały do zorganizowania konferencji, która przygotowałaaby nas do problematyki aksjologicznej w pedagogice ogólnej. Zanim bowiem podejmiemy pogłębioną debatę nad aksjologicznymi podstawami pedagogiki i nad aksjologią wychowania z pozycji pedagogiki ogólnej, chcemy skierować naszą uwagę na swoiste źródło tej problematyki, jakie znajdujemy i odczytujemy z samego już nieodwołanego związku między człowiekiem a wartościami.

Chociaż problematyce aksjologicznej poświęca się współcześnie więcej uwagi, niż to miało miejsce jeszcze kilkanaście, a tym bardziej kilkadziesiąt lat temu, analizując wartości, ich naturę, źródła i ich treści, brakuje jednak wciąż bardziej pogłębionego odniesienia się do dążenia osoby do wartości. Na ten temat, jeszcze stosunkowo niedawno, z przywołaniem nawet znanych stanowisk pedagogów, ks. Wincenty Granat stwierdzał: „Współcześni teoretycy wartości René le Senne, L. Lavelle, R. Polin wiele piszą o naturze wartości, o ich źródle, o transcendencji ludzkiej osoby, jednak nie podają jakichś opisów dokładnych w związku z jej dążeniem ku wartościom”¹².

¹⁰ A. Stüttgen, *Erziehungsnormen und Lernziele im Lichte ideologiekritischer Reflexion*, „Pädagogische Rundschau” (Düsseldorf) 7, 1973, s. 408.

¹¹ Zob. Th. Dietrich, *Zeit – und Grundfragen der Pädagogik. Eine Einführung in pädagogisches Denken*, Klinkhardt, Bad Heilbrunn 1990, s. 67–68.

¹² W. Granat ks., *Osoba ludzka. Próba definicji*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 1961, s. 36.

Związek filozofii wartości (aksjologii) z antropologią badał dogłębnie Max Scheler, którego uważa się za twórcę aksjologicznego ujęcia człowieka.

Idąc za wyznaczonym przez Schelera, a następnie podjętym przez Karola Wojtyłę na gruncie polskim wyżej postulowanym kierunkiem myślenia, Katedra Pedagogiki Ogólnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, pod patronatem Zespołu Pedagogiki Ogólnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, zorganizowała w Dąbrowicy k. Lublina konferencję poświęconą antropologii i teorii wartości: ich statusowi, wzajemnym zależnościom i znaczeniu w pedagogice ogólnej. Konferencja wpisuje się w realizację deklarowanego przez Katedrę Pedagogiki Ogólnej KUL i pozytywnie przyjętego przez panią prof. dr hab. Teresę Hejnicką-Bezwińską – Przewodniczącą Zespołu Pedagogiki Ogólnej KNP PAN jednego z projektów badań nad aksjologią w pedagogice ogólnej i została przewidziana jako pierwszy etap realizacji tego programu. Rozpoczęcie poszukiwań właśnie od problematyki antropologicznej dodatkowo jeszcze uzasadnia fakt, że przecież cała problematyka wartości, w tym problemy aksjologiczne w pedagogice, a zwłaszcza formułowanie celów wychowania, pozostaje ściśle związana z określeniem natury człowieka, a więc z odpowiedzią na pytania:

Kim jest człowiek? Jaka jest jego istota? Skąd przychodzi? i Ku czemu zdąża?

Ponadto pozostają ważne i z tymi pytaniami istotowo związane kolejne też kwestie: *Jakie jest miejsce i jaka jest rola człowieka w rzeczywistości społeczno-przyrodniczej, kulturalnej, transcendentnej?*

Pytania te chcieliśmy włączyć do naszej refleksji w czasie planowanego cyklu konferencji oraz uczynić kluczowymi kwestiami dla kolejnych spotkań już bezpośrednio poświęconych aksjologii. Zwłaszcza w sytuacji, w której kategorie „człowiek” i „osoba”, tak wydatnie obecnie eksponowane, zwłaszcza przez papieskie nauczanie Jana Pawła II i aktualnie Benedykta XVI, wydają się coraz częściej i wyraziściej dominować nad różnymi kontekstami naszego życia i myślenia, tym bardziej istotne staje się pytanie o człowieka i o jego obraz w wychowaniu – obraz wypełniony zawsze jakąś treścią (o charakterze przecież nie tylko opisu przyrodniczego, jaki zawiera, ale również wartościującym i aksjologicznym), czego bardziej lub mniej jest (lub przynajmniej powinna być) zawsze świadoma pedagogika.

Swoistym zaś „miejscem osadzenia”, najbardziej pozwalającym na podjęcie dyskusji na wyżej wskazany temat, jest PEDAGOGIKA OGÓLNA, która nie tylko że może stanowić płaszczyznę porozumienia wielu opcji i ujęć wartości, lecz przez swoje podejście skierowane na odkrywanie znaczenia i sensu badanych zjawisk dla całego kontekstu życia ludzkiego stanowi w ogóle niepodważalną podstawę do budowania wiedzy pedagogicznej w ogólności, jak też pozwala na tworzenie konkretnych podstaw pod inne dyscypliny pedagogiczne, a również pod te związane w jakikolwiek sposób z wychowaniem człowieka. W tym zaś konkretnym przypadku może ona stworzyć szczególną okazję do spotkania się przedstawicieli różnych ośrodków w Polsce, w których pedagogika ogólna jest uprawiana, celem debaty nad problemami ważnymi dla współczesnej edukacji, a także celem podjęcia wysiłku bardziej wyrazistego umiejscowienia problematyki antropologicznej

w strukturze podstawowych zagadnień tej dyscypliny wiedzy, jak również przygotowania oczekiwanych przez W. Granata i wyżej już przywołanych dokładnych opisów dążenia osoby i wspólnot ludzkich ku wartościom¹³. Te właśnie względy ukierunkowały też redaktorów niniejszego wydania publikacji zbiorowej na wybór tytułu: *Antropologiczna pedagogika ogólna*¹⁴. Takie sformułowanie odnosi nasze poszukiwania do podstawowego, pierwszego i najważniejszego zakresu interpretowania problemów edukacyjnych według wskazanej wyżej priorytetowości wartości i wyprowadzanych od nich celów wychowania; wśród nich pierwsze miejsce zajmują te, które zależne są od osoby wychowanka, a następnie dopiero od ducha epoki, tendencji społecznych i politycznych. Takie sformułowanie tytułowe otwiera perspektywę dalszych, bardziej pogłębionych analiz (według sugestii m.in. K. Ablewicz).

Jako podstawowe problemy służące tym dążeniom i celom, w związku z podjętą problematyką, postawiono m.in.:

- I. *Jaka pedagogika i dla jakiego człowieka?*
- II. *Czy koncepcja pedagogiki europejskiej i na jakiej antropologii?*
- III. *Jaki obraz człowieka w pedagogice i jej działach (dyscyplinach i subdyscyplinach)?*

W taki sposób zaplanowana konferencja, zatytułowana „Antropologia i antropologiczne podstawy w Pedagogice Ogólnej”, odbyła się 11–14 czerwca 2007 r. w Domu Spotkania w Dąbrowicy k. Lublina i zgodnie z zaplanowanymi grupami tematycznymi oraz nadchodzącymi sugestiami i zgłoszeniami Uczestników dotyczyła: *Antropologicznych podstaw pedagogiki; Antropologii pedagogicznej i kulturowej; Antropologii i aksjologii; Antropologicznych podstaw w obszarze dziedzin wychowania i poszczególnych subdyscyplin pedagogicznych i w końcu poszukiwania praktycznych implikacji ‘personologii’ pedagogicznej i perspektyw jej rozwoju.*

Teksty zebrane jako efekt prezentacji Uczestników podczas konferencji, przejrzone i wzbogacone o część dyskusyjną obrad, jak też dopracowane po upływie pewnego czasu od zakończenia konferencji, stały się podstawą opracowania niniejszej publikacji zbiorowej, której nadajemy tytuł: *Antropologiczna Pedagogika Ogólna.*

Jako kolejne grupy problemowe i bloki zagadnień, wpływające na strukturę niniejszego opracowania, wybrano następujące:

- I. *Pedagogika ogólna – jej antropologiczne podstawy.*
- II. *Antropologia pedagogiczna – interdyscyplinarne ujęcie jej pryncypiów.*

¹³ W. Granat ks., dz. cyt., s. 36.

¹⁴ Inspirację do takiego sformułowania tytułu niniejszej pracy zbiorowej zaczerpnęliśmy z tytułu pracy K. Ablewicz, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki antropologicznej. Studium sytuacji wychowawczej*, Kraków 2003. W pracy tej Autorka, porządkując zakresy terminów: *pedagogika antropologiczna, antropologia pedagogiczna i pedagogika jako nauka antropologiczna*, przez kategorię: *antropologiczna pedagogika* rozumie pierwszy, najważniejszy zakres wyjaśnienia i interpretowania społecznej problematyki edykacyjnej.

III. *Antropologiczna aksjologia wychowania i rozwoju człowieka.*

IV. *Antropologiczne podstawy szczegółowych obszarów badań pedagogiki ogólnej.*

W *Części I*, zatytułowanej: *Pedagogika ogólna – jej antropologiczne podstawy*, Autorzy tekstów poświęcają swoją uwagę zagadnieniom antropologicznym odczytywanym jako podstawowe w tworzeniu wiedzy pedagogicznej, szczególną uwagę koncentrując na poszukiwaniu w tej perspektywie sensu edukacji – jak to swoiście ujmuje otwierający tę część artykuł Przewodniczącej Zespołu Pedagogiki Ogólnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk Pani prof. dr hab. Teresy Hejnickiej-Bezwińskiej, zatytułowany: *Antropologiczny punkt widzenia a poszukiwanie pedagogicznego sensu edukacji w społecznym dyskursie o edukacji.*

Kolejny artykuł prof. dr. hab. Romana Lepperta na temat: *Pedagogika ogólna w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: Jaka pedagogika i dla jakiego człowieka?*, kontynuuje wątek związku pedagogiki z problematyką antropologiczną, na co także wskazuje artykuł ks. dr. hab. Mariana Nowaka, poświęcony związkowi *osoby i wartości w pedagogice ogólnej.*

Na szczególną uwagę zasługują trzy kolejne artykuły, skupione na problematyce *godności człowieka*. Otwiera je bardzo ważny dla całego zbioru artykuł o charakterze metodologicznym ks. prof. dr. hab. Andrzeja Bronka: *Pojęcie godności człowieka: uwagi metodologa*, który znajduje swoją kontynuację w artykule dr Moniki Walczak na temat: *Godność człowieka: kategoria opisowa, wartościująca i normatywna* oraz dr Agnieszki Salamuchy na temat: *Problematyka godności człowieka w dyskusjach pedagogicznych*. Całość tej części wieńczy artykuł dr Barbary Kiereś na temat: *Podstawy antropologiczne pedagogiki personalistycznej.*

Część II, zatytułowaną: *Antropologia pedagogiczna – jej pryncypia w ujęciu interdyscyplinarnym*, tworzą artykuły ukazujące podstawowe zasady (pryncypia) antropologiczne i sposoby ich ujmowania, jak to formułuje m.in. dr Jarosław Gara w pracy na temat: *Metafora „drogi” i heurystyka „bycia w drodze” jako sposób ujmowania antropologicznych pryncypiów*. Ta problematyka otrzymuje także swój wymiar historyczny z ukazaniem podstawowych stanowisk teoretycznych w historii myśli ludzkiej w artykułach dr dr. Urszuli i Wojciecha Morszczyńskich na temat: *Wychowanek w drodze od Platońskiej paidei do egzystencjalnej fenomenologii.*

Konkretne zaś stanowiska teoretyczne, próby ich oceny i ich podstawowe pryncypia oraz kategorie znajdujemy w pracach – dr Anny Lendzion, na temat *Homo patiens w antropologii egzystencjalnej*; prof. dr hab. Haliny Gajdamowicz, na temat *Postmodernistyczna wizja człowieka. Kontekst pedagogiczny*; prof. dr hab. Aliny Rynio, przybliżającej *Teologiczny wymiar integralnego wychowania osoby w myśli Jana Pawła II*; dr Joanny Karczewskiej, na temat: *Integralnego wychowania człowieka w ujęciu o. Jacka Woronieckiego*. Kończą tę grupę artykułów dwa teksty – dr Elżbiety Siarkiewicz, na temat: *Człowiek w sytuacji pomocy. Kontekst antropologiczny* i mgr. Mariusza Ryszkowskiego, na temat: *Antropologiczny aspekt teorii aktu i możliwości*, jako ujmujące samego człowieka w jego uwarunkowaniach sytuacyjnych i w jego potencjalności.

Częścią III, zatytułowaną: *Antropologiczna aksjologia wychowania i rozwoju człowieka*, niniejsza publikacja wpisuje się w podstawową problematykę poruszaną w niej, wskazując na wzajemne powiązania i aksjologiczny charakter samej koncepcji człowieka oraz jego wychowania i nauczania, co szczególnie akcentują artykuły: prof. dr hab. Krystyny Ablewicz, na temat: *Aksjologiczny „mechanizm” życia duchowego – studia z zakresu antropologii filozoficzno-pedagogicznej z perspektywy filozofii kultury Bogdana Nawroczyńskiego*; a także ks. prof. dr hab. Mieczysława Rusieckiego, na temat: *Osoba ludzka wobec wartości w świetle chrześcijańskiego wychowania* oraz dr Aliny Wróbel, na temat: *Antropologiczne konteksty intencjonalności wychowania*.

Nie zabrakło opracowań wskazujących na konkretne wartości właściwe człowiekowi, ku którym należy wychowywać, jak np. wartość afirmacji życia; są to artykuły: dr Alicji Żywczok, na temat: *Wychowanie w afirmacji życia – droga do regeneracji kultury europejskiej*; prof. dr hab. Wandy Dróźki, na temat: *Sytuacja aksjologiczna nauczycieli w Polsce w okresie transformacji w świetle badań autobiograficznych. Porównanie pokoleniowe*, a także dr. Jarosława Horowskiego, na temat: *Uczestnictwo w człowieczeństwie drugiego – źródłem motywacji w samowychowaniu*.

Przekazem tych wartości oraz miejscem ich występowania i możliwościami ich badania zajmują się Autorzy: dr Anna Królikowska, w artykule pt. *Refleksja nad komunikowaniem wartości*; prof. dr hab. Barbara Sitarska – *Uczenie się autobiograficzne jako rodzaj relacji między edukacją a dorosłym życiem* i dr Małgorzata Olejarz – *Uczenie się biograficzne studentów z regionu przygranicznego*.

Zamyka tę część artykuł dr Małgorzaty Kowalik, na temat: *Koncepcja człowieka w „Rozrywkach dla młodzieży rzemieślniczej” Stanisława Jachowicza*, wskazujący na przesłanie antropologiczne, które możemy odczytywać także w tekstach literackich i ukierunkowywać je chociażby w stronę młodzieży rzemieślniczej.

W **Części IV**, ostatniej, zatytułowanej *Antropologiczne podstawy szczególnych obszarów badań pedagogiki ogólnej*, znajdujemy artykuły, z jednej strony, odsłaniające podstawy badań i realizowania w praktyce wybranych dziedzin wychowania, z drugiej zaś – podstawy wybranych pedagogik szczególnych, począwszy od edukacji zdrowotnej w artykule dr Barbary Wolny, na temat: *Koncepcja człowieka w edukacji zdrowotnej*; poprzez pedagogikę rodziny i pedagogikę społeczną w artykule dr Anny Kieszkowskiej, na temat: *Rodzina jako współczesne środowisko wychowawcze*; do rozwijającej się dynamicznie pedagogiki mediów – artykuły ks. dr. Janusza Miąso, na temat: *Homo mediens – antropologicznym wyzwaniem dla pedagogiki* i dr Doroty Bis, na temat: *Antropologiczne podstawy edukacji medialnej*. Aspekty związane z ludzką egzystencją podejmują teksty: dr Małgorzaty Walejko, na temat: *Współbrzmienie samotności i wspólnotowości a proces wychowawczy*, a także dr. Mieczysława Dudka, na temat: *Poczucie koherencji osób zamkniętych w zakładzie karnym (aspekty resocjalizacji)*.

Tę część i całość książki zarazem zamyka artykuł dr Bogusławy Jodłowskiej, na temat: *Czy koncepcja pedagogiki sokratejskiej może być podstawą pedagogiki europejskiej? (Rozważania w kontekście problemów antropologicznych)*, stanowiący jednocześnie swoiste przesłanie, ważne dla aktualnych kontekstów Europy, przyszłych kierunków badań pedagogicznych i sektorów działalności edukacyjnej do podjęcia na przyszłość.

Zdajemy sobie sprawę z dokonujących się przemian naszego życia społecznego, zmian w kulturze i w hierarchii wartości preferowanych przez współczesnych. W takim kontekście zauważamy, że niektóre wartości tradycyjne, uważane jeszcze do niedawna za podstawy ludzkiej egzystencji, przestały już odpowiadać wymaganiom czasu czy historii. Nowe osiągnięcia techniczne i odkrycia naukowe, niektóre rozszerzające się teorie takich chociażby nauk, jak: psychologia, socjologia, antropologia, medycyna itp., rodzą interesujący kontekst ponownego rozpatrzenia związku między teorią wartości (aksjologią) a koncepcją człowieka (antropologią) lub mówiąc krócej – między człowiekiem a wartościami.

To wszystko wymusza wręcz sięgnięcie do samych źródeł naszego bytu, od których powinniśmy przeorganizować lub na nowo naświetlić te obszary odniesienia i konteksty sytuacyjne, w jakich żyjemy. W związku z tym, nie powinniśmy się przerażać, lecz podjąć wysiłek dowartościowania naszej egzystencji i naszych międzyludzkich relacji, ale nie w sensie przypisania im jakiejś wyższej oceny, lecz właśnie podjęcia dokładnego opisu tych relacji i sytuacji edukacyjnych, w związku ze wskazanym wyżej dążeniem człowieka, wychowanka, osoby – ku wartościom.

Wydaje się też, że pewne dotychczasowe, możemy powiedzieć – tradycyjne sposoby postrzegania i rozumienia człowieka stają się nieodpowiednie do aktualnego czasu i potrzeb współczesnych. Według wielu zatem autorów należałoby ponownie krytycznie przemyśleć kulturę proklamującą (i niestety wydaje się, że przeważnie jedynie proklamującą) *wolność, równość, braterstwo* i w ogóle zastanowić się nad mentalnością człowieka w czasach, które określamy jako nowożytne (po rewolucji francuskiej), tak na Zachodzie, jak i na całym świecie¹⁵.

Redaktorzy

ks. Marian Nowak, Piotr Magier, Iwona Szewczak

¹⁵ Zob. C. Nanni, *Educare christianamente. Lettere spirituali a educatori, insegnanti e formatori*, Editrice ELLEDICI-Leumann, Torino 2008, s. 5.

Literatura

- Ablewicz K., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki antropologicznej. Studium sytuacji wychowawczej*, Kraków 2003.
- Brezinka W., *Erziehung in einer wertunsicheren Gesellschaft*, München–Basel, Ernst Reinhardt Verlag, 1993 (3. Aufl.).
- Brezinka W., *Erziehungsziele in der Gegenwart. Problematik und Aufgaben für Familien und Schulen*, Donauwörth Verlag Ludwig Auer 1985.
- Brezinka W., *Glaube, Moral und Erziehung*, München–Basel, Ernst Reinhardt Verlag, 1992.
- Dietrich Th., *Zeit- und Grundfragen der Pädagogik. Eine Einführung in pädagogisches Denken*, Bad Heilbrunn, Klinkhardt, 1990.
- Frankl V., *Der Mensch auf der Suche nach Sinn*, W: tenże, *Psychotherapie für Laien*, Freiburg, Herder, 1972.
- Granat W. ks., *Osoba ludzka. Próba definicji*, Sandomierz, Wydawnictwo Diecezjalne, 1961.
- Kerstiens L., *Erziehungsziele neu befragt*, Bad Heilbrunn/Obb. 1978.
- Kowalczyk S., *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*. Lublin, Wydawnictwo KUL, 2006.
- Legrand L., *Enseigner la morale aujourd'hui?*, Paris, Presses Universitaires de France, 1991.
- Nanni C., *Educare christianamente. Lettere spirituali a educatori, insegnanti e formatori*, Torino, Editrice ELLEDICI-Leumann, 2008.
- Natanson J.J., *Avenir de l'éducation*, Paris, EPI-sa Editeurs, 1971.
- Siemianowski A., *Człowiek a świat wartości*, Gniezno 1993.
- Stüttgen A., *Erziehungsnormen und Lernziele im Lichte ideologiekritischer Reflexion*, „Pädagogische Rundschau”, Düsseldorf, 7, 1973.
- Szewczyk W. ks., *Kim jest człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Tarnów, Wydawnictwo Biblos, 2009.
- Zaczyński W.P., *W sprawie antynomii celów i wartości*, „Kultura i Edukacja” 1992, s. 15–21.